A State Departament politikai nyilatkozata Németországról*
1948. augusztus 26.

TITKOS

Az Egyesült Államok és Nyugat-Európa közötti katonai szövetség kialakítását megelőző tárgyalások során természetesen felvetődtek kérdések Németország jövőjével kapcsolatban is. Miután az oroszok általános csalódást keltve nem fogadták el a politikai rendezésre vonatkozó nyugati javaslatokat a megszállt Németországban, az Egyesült Államok, az Egyesült Királyság és Franciaország képviselői 1948. február 23-tól március 6-ig, majd április 20-ától június 1-jéig tanácskoztak, hogy megállapodjanak az általuk megszállt övezetekben követendő cselekvési irányvonalban. Döntésüket, amely szerint felhatalmazzák az összeülő német alkotmányozó nemzetgyűlést, hogy az mérlegelje egy nyugat-német szövetségi köztársaság létrehozásának lehetőségét, 1948. június 7-én tették közzé. A Németország de facto felosztásának elfogadásáról hozott döntés elvi hátterét ismerteti az amerikai külügyminisztérium belső használatra készült politikai nyilatkozata. Bár a nyilatkozat 1948 nyarának elején fogalmazódott meg, mégis 1948. augusztus 26-ai keltezés szerepel rajta.

Az Egyesült Államok 1946 óta törekszik a németországi helyzet általános és békés rendezéséről szóló tárgyalásokhoz vezető mechanizmusok beindítására. Az idevágó javaslatokat azonban, amelyek minden lényeges pontjában megegyezett a három nyugati hatalom, a Szovjetunió elutasította a külügyminiszterek 1947-ben tartott moszkvai és londoni találkozóin. A Szovjetunió és a nyugati hatalmak, különösen az Egyesült Államok között felvetődő legfontosabb vitás kérdés az volt, hogy a többi szövetséges ország kormányai milyen szerepet játsszanak a német békeszerződés kidolgozásában. Az Egyesült Államok arra az álláspontra helyezkedett, hogy méretétől függetlenül valamennyi szövetséges országnak joga van részt venni a szerződés kidolgozásának megfelelő szakaszaiban, s ezzel a nézettel egyetértett a többi nyugati hatalom is. A Szovjetunió viszont az érintett a Külügyminiszterek Tanácsában (CFM) képviselt négy hatalomra kívánta korlátozni a szerződés megszerkesztésének és végső formába öntésének munkáját, ugyanakkor nagyon szűken értelmezte azon szövetséges országok kormányainak körét, amelyek konzultációs és részvételi jogokat élvezhetnek. Moszkvában és Londonban egyaránt meghiúsult minden erőfeszítés annak érdekében, hogy a felek megállapodjanak a megfelelő akkreditációs mechanizmusban.

A német határok végleges rendezése is súlyos nehézségeket okozott. Az Egyesült Államok mindig arra az álláspontra helyezkedett és mindmáig úgy véli, hogy a határokról csak a békés rendezést követően lehet dönteni. Ebben a szellemben javasolta nemzetközi határbizottságok felállítását, amelyek kivizsgálják majd a határokkal összefüggő összes követelést és kérdést, s ajánlásokat tesznek a Külügyminiszterek Tanácsának. A Szovjetunió a maga részéről újra meg újra hangoztatta, hogy a jelenlegi, Potsdamban rögzített közigazgatási határ Németország és Lengyelország között véglegesnek tekintendő, s nem lehet felülvizsgálat tárgya. Az Egyesült Államok, miközben elismeri Lengyelország jogát arra, hogy területi kártérítést kapjon Németországtól, ragaszkodik a potsdami rendelkezéshez, amely kimondja, hogy „Lengyelország nyugati határának végleges kijelölésére csak a békés rendezés után kerülhet sor". Az Egyesült Államok aggódik, nehogy Németország határai a kereskedelem „áthatolhatatlan akadályaivá" váljanak, vagy veszélyesen felkorbácsolják az irredenta érzelmeket. Tekintettel Németország jelenlegi gazdasági és

* *Foreign Relations of the United States.* 1948. Vol. II., 315—319.

demográfiai helyzetére, az Egyesült Államok nélkülözhetetlenül fontosnak tartja a jelenlegi Odera-Neisse vonal Németország javára történő felülvizsgálatát. Készek vagyunk támogatni a Szovjetunió Északkelet-Poroszországra vonatkozó követelését a békés rendezés során. Az Egyesült Államok szerint nyugaton, a Saar-vidék kivételével, csak kisebb határkiigazításokat kell fontolóra venni a kereskedelemmel vagy a közlekedéssel összefüggő anomáliák kiküszöbölése érdekében; ugyanakkor nem ért egyet a területek átruházásának mint a háborús károkért vagy veszteségekért nyújtandó kártérítésnek a gondolatával. Az Egyesült Államok helyesli a Saar-vidék leválasztását Németországról és Franciaországba történő gazdasági integrálását.

Kevés esély van rá, hogy a közeljövőben a németországi helyzet véglegesen rendeződjék. A londoni megállapodások, még ha megvalósulnak is ideiglenesen talán megoldják Németország nyugati része kormányzásának kérdését. Az Egyesült Államok szerint a németországi helyzet végleges rendezésére tett erőfeszítések kudarcáért a Szovjetuniót terheli a felelősség, amely elfogadhatatlan feltételeket támaszt a három nyugati hatalommal szemben, s így következetesen eltorlaszolja a megállapodás útját. A három nyugati hatalom tovább folytatja azoknak az intézkedéseknek a megvalósítását, amelyeket nélkülözhetetlennek tart az ellenőrzése alatti német területeken. Az Egyesült Államok szerint azonban mindezek az intézkedések csak kísérleti és ideiglenes jelleget öltenek mindaddig, amíg a Németország fölött jelenleg szuverén jogokat gyakorló hatalmak nem tudnak megállapodni az általános rendezésben.

A megszállás három évét követően összeomlott az a fő premissza, amelyen a Németországgal kapcsolatos amerikai politika eredetileg alapult. Ez a politika abból indult ki, hogy a négyhatalmi megállapodás révén megoldhatók a Németországgal összefüggő gondok, értve ezen akár az azonnali, akár a hosszú távú kezelésre szoruló kérdéseket. Immár világossá vált, hogy e megállapodás a közeli vagy belátható jövőben valószínűtlen, mégpedig azért, mert a Szovjetunió minden lehetséges megoldástól elzárkózó és hajthatatlan magatartást tanúsít a német és európai problémák tekintetében. Az Egyesült Államok számára így két alternatíva kínálkozott: vagy elfogadja a cselekvés nélküli patthelyzetet, hagyván, hogy Németország még mélyebb politikai és gazdasági káoszba süllyedjen, amelynek következtében ráadásul az általános jólét és biztonság is veszélybe kerül, vagy tárgyal a német kérdések ideiglenes rendezéséről azokkal a kormányokkal, amelyek a közös érdek szellemében hajlandók a megállapodásra. Nos, az Egyesült Államok az utóbbi alternatívát választotta.

Az Egyesült Államok politikáját a jelenlegi realitások fényében kell megítélni. Ez idő szerint nem lehetséges eszményi, Németország egészére kiterjedő megoldás. A Németország ügyében követett politikánkat szükségszerűen befolyásolja Nyugat-Európa-politikánk. Márpedig ez a politika azt diktálja, hogy Németország nem kerülhet a Szovjetunió érdekszférájába, hogy újjáépítése nyomán nem válhat a szovjet politika eszközévé. Azt követeli, hogy Németország szoros szövetségesi viszonyba kerüljön Nyugat-Európa demokratikus államaival, s képes legyen hozzájárulni és részt venni Európa gazdasági újjáépítésében. E célkitűzéseket nyilvánvalóan nem érhetjük el úgy, hogy négyen négyféleképpen cselekszünk. Ezért kell egy átfogó újjáépítési programba belefognunk, karöltve az Egyesült Királysággal, Franciaországgal és a Benelux-országokkal, azokkal az országokkal, amelyek különösen és közvetlenül érintettek Nyugat-Németország jövőjének alakulásában. A londoni megállapodások az első jelentős és konstruktív lépést alkotják a német kérdés megoldásának irányában Potsdam óta. E megállapodások szükségképpen ideiglenesek és semmiféleképpen nem zárják ki a szövetségesek mindenre kiterjedő megállapodását a helyzet végleges rendezéséről. Hisszük azonban, hogy a londoni program, amennyiben valóra válik, jelentős előrehaladást jelent majd egy ilyen rendezés felé.

A háború befejeződése óta tett megannyi erőfeszítés dacára Németország továbbra is súlyos, megoldatlan probléma az Egyesült Államok külpolitikájában. Mindent egybevéve sikerült megvalósítanunk az

szült az alapvető újjáépítést illeti, még csak a kezdet kezdetén vagyunk. lenes jellegű lépéseket tettünk. Németország még mindig nélkülözi a politikai vagy gazdasági egységet, s egy nemzeti kormánynak még a körvonalai sem rajzolódtak ki az országban. A német gazdaság veszélyesen alacsony szinten működik, s az egyesített brit–amerikai zónák csak a főként amerikai segélyeknek köszönhetik fennmaradásukat. A politikai és kulturális élet demokratizálása fájdalmasan lassú ütemben halad előre. Békeszerződés hiányában nem lehet véglegesíteni a határokat és a német gazdasági és politikai élet hosszú távú ellenőrzésének eszközeit. Az Európai Újjáépítési Program kidolgozása nélkül nem képzelhető el a német gazdaság újbóli integrálása az európai gazdaságba. Nem lehet tudni, hogy a megszállás mikor ér véget, s az Egyesült Államoknak még beláthatatlanul hosszú időszakon át sok gondot és felelősséget jelent majd Németország.

Kritikus helyzet alakult ki annak következtében, hogy nem sikerült végérvényesen megoldani az általános európai rendezés szempontjából kulcsfontosságú német kérdést. Németország stratégiai fontosságú területté vált az Európa jövőbeli formája körül dúló kelet-nyugati konfliktusban. A mostani fejlemények jelentősége elsősorban abban a tényben rejlik, hogy az Egyesült Államok, szövetségeseivel együtt, magához ragadta a kezdeményezést Németországban. Ez erőteljes ellenintézkedésekre késztette a Szovjetuniót. A szovjetek megkérdőjelezik a nyugati hatalmak berlini jogait, s mindent elkövetnek azért, hogy tarthatatlanná tegyék ottani helyzetüket. Feltételezhető, hogy a Németország nyugati részéről szóló londoni program a tárgyalások minden szintjén szovjet tiltakozásba és elutasításba fog ütközni. A program sikere egyéb bizonytalan tényezőkön múlik majd – a gazdasági talpra állás gyorsaságán, a németek együttműködési készségén és a franciák támogatásán, akiket még nem sikerült rábírni a megállapodások szívből jövő elfogadására, s akik azok módosítására törekedhetnek a további tárgyalásokon. Határozottan fennáll a veszély, hogy a program megvalósítása szélesíti és megerősíti a szakadást a nyugati hatalmak és a Szovjetunió között, s egyelőre Németország tényleges felosztásához vezet. Amikor eldöntötte, hogy egy ilyen kockázatokkal és bizonytanságokkal járó programba kezd, az Egyesült Államok a szóban forgó nehézségek teljes tudatában, de ugyanakkor abban a meggyőződésben döntött, hogy még nagyobb kockázatok és veszélyek származnának abból, ha nem cselekedne gyorsan és hathatósan a sürgető német problémák kezelésében.

A németországi fejlemények jövőbeli alakulását semmiféle bizonyossággal nem lehet megjósolni. Anynyi azonban bizonyos, hogy nem szűnik majd a feszültség az amerikai-szovjet kapcsolatokban, amelyek kritikus szakaszba érnének, ha a Szovjetunió erőszakos lépésekhez folyamodna azért, hogy a nyugati hatalmakat eltávolítsa Berlinből. Az Egyesült Államok immár teljesen elkötelezte magát Németország nyugati része politikai és gazdasági újjáépítésének nagy horderejű programja mellett, s az ajtó mindig nyitva áll a szovjetek előtt arra az esetre, ha hajlandók az együttműködésre egy ilyen, egész Németországra kiterjesztett programban. Az elkövetkező néhány év kritikus fontosságú lesz a londoni megállapodások és az Európai Újjáépítési Program németországi hatása folytán, és ha sikerül is elkerülni a súlyos válságot, a szovjetek ellenkezésével mindig számolni kell. Hacsak nem történik valami teljesen váratlan fordulat a Nyugattal szembeni szovjet magatartásban, és hacsak nem változnak meg gyökeresen a Németországgal kapcsolatos szovjet tervek, úgy tűnik, kevés esély van a német kérdés általános rendezésére a közeljövőben. Németország valószínűleg megosztott marad. A szovjet zóna és a nyugati zónák ez esetben továbbra is eltérő irányban fejlődnek majd, mind gazdasági, mind alkotmányos értelemben, még akkor is, ha a kölcsönös gazdasági függőség és a német nemzeti érzés erői bizonyos fokig a különválás ellenében fognak hatni. Németország továbbra is a konfliktus fontos, talán a legfontosabb területe lesz az új Európa formába öntéséért vívott kelet-nyugati küzdelemben.